

3-ik füzetet két nagyon hatásos képmelléklet díszíti, az egyik, mikor Gellért püspök megdorgálja Aba Sámuel, a másik a középkori kegyetlen tűzpróbát ábrázolja. A szövegképek között is sok szép van pl. az, a melynek aláírása: «A föld népe teljesen ellátja a királyt élelemmel» s «Kihallgatás egy tölgyfa alatt», mely azt a jelenetet ábrázolja, midőn III. Béla egy tölgyfa alatt ülve hallgatja meg egy ember panaszát.

«A magyar nép multja és jelene» oly műnek ígérkezik, mely méltán kelthet közérdeklődést s teljes mértékben megérdemli a minél szélesebb körű pártolást. Írója Benedek Elek, maga is a nép fia, komoly tudásánál, együttérző szívével s tősgyökeres magyar stylusánál fogva egyik leghivatottabb írónk arra, hogy a magyar nép ezeréves történetét híven, elevenen és színdúsan élénk állítsa. Az eddigi füzetekben kiváló érzéssel és ügyességgel választja s domborítja ki az ország történetéből a nép küzdelmeit s nemzetünk történetének azt a jellemző tanulságát, hogy a népnek mindig akkor javul a helyzete, mikor a királyi hatalom szilárdul.

A kiállítás díszes, izléses. Kéthetenként egy füzet jelenik meg s postán küldetik meg az előfizetőknek. Az egész mű (40 füzet) előfizetési ára 12 frt, 20 füzetre 6 frt, 10 füzetre 3 frt, 5 füzetre 1 frt 50 kr. Nemcsak egyeseknek, de iskolai-, nép- és parochiális könyvtáraknak is melegen ajánlható közérdekű munka. *F.*

A lélektan alapvonalai. Írta *Wundt* Vilmos, a második kiadás után fordította *Rácz Lajos*. Budapest, 1897. Franklin-Társulat, 312 lap, ára fűzve 2 frt.

Magyar filosofniai irodalmunk szegényes mezején nemcsak számottevő, de kiváló jelentőségű a Wundt lélektanának magyar kiadása, mely a Franklin-társulat áldozatkészségéből a napokban hagyta el a sajtót. Mert tény, hogy ama néhány gimnáziumi kézikönyvön kívül magyar nyelvünkön eddig nem volt részletesebb lélektan, mely tudomány pedig az utóbbi néhány évtized alatt rohamos haladást tett s azt lehet mondani, hogy egészen új álláspontra, nevezetesen a physiologiai psychologia álláspontjára helyezkedett, mi által a modern lélektan valóságos tapasztalati tudomány lett. Ennek a physiologiai kísérletekkel kapcsolatos lélektanának európai híré képviselője Wundt lipcsei egyetemi tanár, kinek physiologiai psychologiai laboratoriuma legelső volt e nemben, melynek példájára ma már mintegy 40 ilyenmű intézet áll fenn a különböző művelt államokban.

Wundt kézalatti könyve nem kezdők számára való, tehát nem propaedeutikai kézikönyv. A ki érteni akarja, szükséges, hogy már némileg ismerős legyen a lélektan alapfogalmaival, s még inkább bírnia kell bizonyos természettudományi képzettséggel, mert ezek

nélkül nem fogja élvezni «A lélektan alapvonalai»-t. Maga a szerző is megmondja az előszóban, hogy műve írásánál első sorban az az óhajlás vezette, hogy egyetemi hallgatóinak adjon vezérfonalat a kezökbe; azután pedig az, hogy a tudományosan művelt olvasóknak, kik a lélektan iránt érdeklődnek, rendszeres áttekintést nyujtson az újabb lélektan fontosabb eredményeiről.

Wundt pszichológiai alapfelfogását eme három tételből lehet megismerni:

1. A belső vagy pszichológiai tapasztalat nem külön tapasztalat-mező a többiek mellett, hanem a *közvetlen tapasztalat* általában.

2. Ez a közvetlen tapasztalat nem nyugvó tartalom, hanem *folyamatok összefüggő soru*; nem tárgyakból, hanem *processusokból*, t. i. *általános érvényű emberi élményekből* s ezek törvényszerű vonatkozásaiból áll.

3. E folyamatok mindenike egyfelől *objectiv* tartalommal bír, s másfelől viszont *subjectiv* természetű.

Ezek alapján a pszichológia helyzete a többi tudományágakkal szemben szintén hármassal, nevezetesen:

1. A pszichológia, mint a közvetlen tapasztalat tudománya, a *természettudománynyal* szemben *kiegészítő* tudomány. Az az alanytól elvonatkozva mindenütt csak az *objectiv*, tehát a *közvetett* tapasztalat-tartalmat veszi tárgyául; ez úgy az *objectiv*, mint a *subjectiv*, tehát *közvetlen* tapasztalat-tartalmat is megfigyelés tárgyává teszi.

2. A pszichológia a *szellemi tudományokkal* szemben *alapvető tudomány*. A szellemi tudományok tartalma mindig a közvetlen emberi élmények, ezeknek alaptörvényeit pedig a pszichológia állapítja meg.

3. A *bölcsészettel* szemben a pszichológia *előkészítő* tapasztalati tudomány, mert úgy az elméleti megismerésnek, mint a gyakorlati cselekvésnek alapjául szolgáló *objectiv* és *subjectiv* ismeret-tartalmat egyedül ő veszi egyaránt figyelembe.

A lélektan módszerül (3. §.) Wundt a kísérletet és a megfigyelést jelöli ki. De azért a lélektan soha sem lehet tiszta megfigyelő tudomány, mint az exact tudományok, mert a lélektan tárgyát kizárólag folyamatok képezik, míg az exact tudományokét túlnyomólag tárgyak alkotják.

A lélektan feladatát Wundt a következő öt pontba foglalja össze s ennek megfelelőleg könyvét is öt fejezetre osztja: 1. a pszichikai elemek, 2. a pszichikai képletek, 3. a pszichikai képletek összefüggése, 4. a pszichikai fejlődések, 5. a pszichikai causalitás és törvényei.

A psychikai vagy *lelki elemeknek* két fajtája van, ú. m. az objectiv tapasztalat-tartalom elemei, melyeket *érzeteknek* nevezünk, s a tapasztalat subjectiv elemei, melyek egyszerű *érzelmek* neve alatt ismeretesek. A lelki elemeknek közös tulajdonságuk is kétféle ú. m. a minőség és a belterjesség. Ezekről az érzetokről és érzelmekről, azoknak különös tulajdonságairól szólnak a psychikai elemek című fejezet többi pontjai.

A *lelki képletek*, melyekről a második fejezet tanít (8—14. §.), a közvetlen tapasztalat összetett alkotórészei. Így pl. a képzetek, indulatok, akarat-cselekvények stb. a lelki képletek általános osztályait jelölik, a látóképzetek, öröm, harag, remény stb. az amaz osztályokban foglalt egyes fajokat.

A *lelki képletek összefüggése*, mi a harmadik fejezetben tárgyalatik (15—18. §.), a lélektan nyelvén tudatnak nevezetik. Itt van szó az apperceptióról, a figyelemről, az öntudatról, a társulásról (associatio), az assimilatióról és a complicatióról, az emlékezésről stb.

A *lelki fejlődések* című fejezet (19—21. §.) szól az állatok szellemi tulajdonságairól, a gyermek szellemi fejlődéséről, s a szellemi közösségek fejlődéséről (a nyelv, a mythosz, az erkölcs fejlődés-tana).

A *szellemi causilitas és törvényei* című ötödik fejezet (22—24. §.) a lélek fogalmát, a lélektani vonatkozástörvényeket és a lélektani fejlődéstörvényeket ismerteti. A lélek fogalmában elveti úgy a materialismus, mint a spiritualismus substantialis lélekfogalmát, s a léleknek actualitás fogalmában állapodik meg.

Ez «A lélektan alapvonalai»-nak gondolattan-tartalma, mely mint e rövid ismertetésből is látható, felöleli a lelki élet összes jelenségeit. Az álláspont fundamentalis tétele az, hogy a lélektan tárgyául szolgáló tapasztalatok nem tárgyakból, hanem folyamatokból állnak, s így az egyes lélektani elnevezések, pl. érzet, képzet, érzelem, figyelem, tudat, értelem, akarat stb. nem tárgyakat vagy állapotokat jelölnek, hanem folyamatokat vagy általános érvényű emberi élményeket. Azt mondja pl. a 252. lapon: Emlékezet, képzelem, értelem, ezek «nem egységes erőket vagy tehetségeket jelölnek, hanem elemi lelki folyamatoknak complex megjelenési alakjait. Miként az emlékezőtehetség általános fogalom az emlékezetfolyamok számára, úgy a képzelem és értelem általános fogalmak az apperceptiv functiók határozott irányai számára. Gyakorlati hasznuk nekik is csak annyiban van, a mennyiben kényelmes segédeszközöket szolgáltatnak arra nézve, hogy az egyéni hajlamok és képességek végtelenül változó különbségeit az értelmi folyamatokra nézve bizonyos osztályokba rendezzük.» A tehetségelméletnek eme következetes elvetésével elveti azt a faji akarat-fogalmat is, melyet a metaphysikai

lélektan eddig oly első ok gyanánt fogott fel, a melyből mint a metaphysikai akarat-tehetségből minden egyes akarat-cselekvény származik. Wundt szerint az akarat nem külön tehetség, hanem oly complex lelki folyamat, melynek eleje az indulat, vége a képzet- és érzelem-tartalom hirteleni megváltozása.

Látnivaló, hogy a Wundt lélektana a hagyományos psychológiának úgy szólván minden lényegesebb tételét gyökeresen megváltoztatja. Rendszerében a tudomány műszavai új jelentést, jóformán egészen más tartalmat nyernek. S ezt első sorban a következetes módszernek, a kísérleti megfigyelés vívmányainak lehet tulajdonítani. Emmez újdonságai által a könyv különös vonzó erőt nyer, főként azokra nézve, kik a régi psychologia emlőin növekedve, egyszerre lépnek a kísérleti lélektan új világába.

A nagyérdekű könyvet Rácz Lajos sárospataki ref. főiskolai tanár fordította magyarra, s fordításával derekas munkát végzett. Mert a Wundt nehézkes és hosszadalmas s a mellett elvont stylusát élvezhetővé tenni nem kis feladat, kivált a mi szegényes és a lélektani műnyelvben kezdetleges nyelvünkben. Rácz azonban elég sikeresen küzdött meg a nehéz munkával. Nem használ ismeretlen vagy rossz alkotású műszavakat, inkább megmarad a görög-latin nemzetközi mesterszóknál. A hosszadalmas és nehézkes mondatokat felbontás által egyszerűsíteni igyekszik. Ám azért a magyar Wundt is nehézkes és elvont, távolról sem könnyű, de szakembernek érthető olvasmány.

Sóváradi.